

НЭР ТӨР, АЛДАР ХҮНДИЙН ЭРХ ЗҮЙН ХАМГААЛАЛТ БА ОЛОН УЛСЫН ХАНДЛАГА

*Ш.Сүхбаатар**

1. Нэр төр, алдар хүндийг эрх зүйгээр хамгаалахтай холбогдсон олон улсын эх сурвалж

Хүний хамгийн халдашгүй ариун нандин зүйлийн нэг бол нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүнд билээ. Үүнийг хуульчлан хамгаалах асуудал дэлхийн улс орнуудад ч харилцан адилгүй арга замыг туулж иржээ. Тэдгээрийг судалж үзэхэд дэлхий дахинд Олон улсын конвенцийн хэм хэмжээгээр, дотооддоо Үндсэн хууль, түүнд нийцүүлэн гаргасан бусад хууль, эрх зүйн актуудаар баталгаажуулж ирсэн байна. Эдгээрээс 1948 оны 12-р сарын 10-ны өдөр НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейгаас баталсан “Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал”¹ нь нэр төр, алдар хүндийг эрх зүйгээр хамгаалахтай холбогдсон олон улсын дагаж мөрддөг гол эх сурвалж болж байна. Уг тунхаглалын оршил хэсэгт:

“Хүн төрөлхтөний гэр бүлийн бүх гишүүнд угаас заяасан нэр төр болон тэдний тэгш, салшгүй эрхийг хүлээн зөвшөөрөх нь эрх чөлөө, шударга ёс, бүх нийтийн энх тайвны үндэс мөнгийг иш үндэс болгон, хүний эрхийг үл тоомсорлох, басамжлах нь зон олны жигшлийг төрүүлсэн балмад үйлдэлд хүргэнэ”² хэмээн онцлоод “...Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагад нэгдсэн улс түмэн хүний үндсэн эрх бие хүний нэр төр, үнэ хүндийг сахин хамгаалах”-ыг чухалчилж “гишүүн улс орны ард түмэн, тэдгээр улсын эрх мэдэлд байгаа нутаг дэвсгэр дээр оршин суудаг ард олны аль алианаар нь зохих ёсоор зөвшөөрүүлэхийг” Ерөнхий Ассамблейгаас зарлан тунхагласан байна. Тунхаглалын тавдугаар зүйлд: “Хэний ч... нэр төрийг нь доромжлон харьцах, шийтгэхийг хориглоно” гэжээ. Тунхаглалын наймдугаар зүйлд: “Үндсэн хууль, бусад хуулиар олгосон эрх нь зөрчигдвөл хүн бүр эрх мэдэл бүхий үндэсний шүүхээр эрхээ бүрэн сэргээн тогтоолгох эрхтэй” гэж заасан юм. Энэхүү зүйл нь дээрх тунхаглалын хоёрдугаар зүйлд: “эрх зүй буюу олон улсын статус ямар ч байлаа гэсэн эрх зүйгээр хүний нэр төр, алдар хүндийг хамгаалах эрхийн үндэслэл” болно хэмээн баталгаажуулжээ.

Мөн тунхаглалын арван хоёрдугаар зүйлд: “Хэний ч нэр төр, алдар хүндэд нь дураар халдах ёсгүй. Тэгж оролцох, тийнхүү халдах гэвэл хэн ч бай хуулиар хамгаалуулах эрхтэй” хэмээн нэр төр, алдар хүндийн эрх зүйн дархлааг тунхагласан байна.

* Ш.Сүхбаатар - МУИС-ийн Хууль зүйн сургуулийн докторант

Тунхаглалын хорин хоёрдугаар зүйлд: “...нэр төрөө хамгаалах, биеэ боловсруулж хөгжүүлэхэд зайлшгүй шаардлагатай эдийн засаг, нийгэм, соёлын талын эрх дархаа тухайн орны хүчин чармайлт хийгээд олон улсын хамтын ажиллагааны нөөц бололцоонд нийцүүлэн эдлэх эрхтэй”-г тунхагласан нь хүн нэр төр, алдар хүндээ эрх зүйгээр бүрэн хамгаалуулах түүхэн сурвалж болсон байна. Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалд заасан хүний үндсэн эрх бүр хүн бүрт тодорхой үүрэг буй болгодог. Тухайлбал “хүн үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхтэй бөгөөд хүний нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг хүндэтгэн үзэх үүрэгтэй” хэмээн эрх үүргийн нэгдэлийг тод томруун тусгасан нь бий. Энэ бүгдийг хураангуйлан хүний үндсэн үүргийг Тунхаглалын хорин есдүгээр зүйлд “Хүн бүр нийгмийнхээ өмнө тодорхой үүрэг хүлээх бөгөөд гагцхүү нийгэм л бие хүний чөлөөтэй, өв тэгш хөгжлийг хангана. Хүн бүр эрх, эрх чөлөөгөө эдлэхдээ бусдын эрх, эрх чөлөөг хууль зүйн дагуу зөвшөөрөн хүндлэх, ёс суртахууны шударга шаардлагыг биелүүлэх, ардчилсан нийгэмд байдаг хэв журам, бүх нийтийн сайн сайхан байдлыг хангах үүднээс хуульчлан тогтоосон хязгаарлалтад л захирагдана. Эдгээр эрх, эрх чөлөөг НҮБ-ын зорилго зарчимд харшуулан эдлэх ёсгүй”³ гэж тус тус заасан байдаг. НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейгаас 1966 онд баталж Монгол Улс 1974 онд нэгдэн орсон Иргэний болон Улс төрийн эрхийн тухай олон улсын Пакт⁴ нь нэр төрийн иргэний эрх зүйн олон улсын хамгаалалтын гол эх сурвалжын нэг болж байна. Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагын дүрэмд тунхагласан зарчмуудын дагуу хүн төрөлхтөний гэр бүлийн бүх гишүүнд угаас заяасан нэр төр болон тэдний тэгш, салшгүй эрхийг хүлээн зөвшөөрөх нь эрх чөлөө, шударга ёс, бүх нийтийн энх тайвны үндэс болохыг харгалзан улс гүрэн бүр хүний эрх, эрх чөлөөг бүх нийтээр хүндэтгэн сахих явдлыг хөхиүлэн дэмжих, хувь хүн бүр бусдын өмнө үүрэг хүлээхийн зэрэгцээ эрхийнхээ төлөө тэмцэх учиртайг уг пактын оршилд заажээ.

Энэхүү Пактын аравдугаар зүйлийн нэгд “Эрх чөлөөгөө хасуулсан хүн бүр өөртэй нь хүнлэг, бие хүний хувьд угаас заяасан нэр төрийг нь хүндэтгэн, хүн ёсоор хандах эрх эдэлнэ”, арван долдугаар зүйлийн нэгд “Хэний ч хувийн болон гэр бүлийн амьдралд хөндлөнгөөс дур мэдэн буюу хууль бусаар оролцох, ...нэр төр, алдар хүндэд хууль бусаар халдаж болохгүй”, арван есдүгээр зүйлийн гурвын “а”-д “Бусдын эрх, алдар хүндийг хүндэтгэх”, хорин дөрөвдүгээр зүйлийн хоёрт “Хүүхэд төрмөгцөө нэн даруй бүртгүүлж, нэртэй байх ёстой” хэмээн тунхагласныг уг байгууллагад нэгдсэн улс түмнүүд ч дагаж биелүүлж

үндэсний хууль тогтоомжууддаа хүний үндсэн эрх, бие хүний нэр төрийг сахин хамгаалахаа тусгаж иржээ.

Манай улсын нэгдэн орсон Иргэний болон Улс төрийн эрхийн тухай олон улсын Пактанд энэ үзэл санааг улам гүнзгийрүүлж “Хүн төрөлхтөний бүх гэр бүлийн гишүүнд угаас заяасан нэр төр болон тэдний тэгш, салшгүй эрхийг болохыг тодорхойлж өгсөн билээ.

2. Нэр төр, алдар хүндийг дэлхийн улс орнуудад хуулиар хамгаалж буй байдал

Дэлхийн улс орнуудын эрүүгийн хууль тогтоомжид нэр төр, алдар хүндийн эсрэг гэмт хэргийн талаар хэрхэн тусгагдсаныг судлаач Ц.Цэлмэг гурван бүлэгт хуваасантай санал нэг байна.⁵

1. Хүний нэр төр алдар хүндийг эрүүгийн болон иргэний хуулиар хамгаалдаг улсууд. Энэ ангилалд ихэвчлэн тоталитар дэглэмтэй байсан улсууд болох ОХУ, Украин, Беларусь зэрэг ЗХУ-ын бүрэлдэхүүнд байсан улсууд болон БНХАУ, БНАСАУ, Куба, Вьетнам зэргийг хамааруулж болно. Эдгээр оронд хувь хүн өөрийн нэр төр, алдар хүндийг гутаан доромжиллоо гүтгэгдлээ гэж үзвэл эрүүгийн болон иргэний журмын алинаар хандахаа өөрөө шийдвэрлэнэ.

2. Зөвхөн хүнд онц хүнд гэмт хэрэгт холбогдуулан гүтгэхээс бусад үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцдоггүй улсууд энэ ангилалд Европийн холбооны улсууд буюу эх газрын эрх зүйн тогтолцоотой орнуудыг хамааруулж болно.

3. Нэр төр, алдар хүндийг эрүүгийн хуулиар хамгаалдаггүй иргэний шүүхээр асуудлыг шийдвэрлэдэг улсууд. АНУ, Их Британи, тэдгээрийн колони байсан буюу Англо-Саксоны эрх зүйн системтэй орнуудыг энэ ангилалд хамааруулж болох юм. Манай улсын хувьд эхний ангилал буюу эрүүгийн хуулиар хүний нэр төр, алдар хүндийг хамгаалдаг улсуудын тоонд багтдаг.

Судалгааны явцад зарим улсын гол хуулиудыг сөхөж үзвэл Герман улс Үндсэн хуулийнхаа 1.1-д “Хүний нэр төр, эрхэмсэг оршихуй (Menschenwürde)-д халдаж болохгүй. Хүний нэр төрийг хүндэтгэх нь төрийн үүрэг” хэмээн хүний мөн чанар, түүний үнэ цэнийг онцгойлон тодотгож, иргэний хүсэл, мөрөөдөл, нэр төр, эрхэм чанарыг хүндэтгэхийг төрдөө хууль болгон баталгаажуулж өгсөн байна.

2002 оны 8-9 дүгээр сард Монголын Нээлттэй нийгэм хүрээлэнгийн ивээн тэтгэлгээр “Чөлөөт хэвлэл өөрийгөө өмгөөлөх нь” сэдэвт сургалтыг “Эрх чөлөө” төвөөс зохион байгуулсан юм. Энэхүү сургалтанд АНУ-ын сэтгүүлч, багш Жозеф Антони МкГованд уригдан оролцож манай сэтгүүлчдийн асуултанд хариулт өгөхдөө “АНУ-д гүтгэх, хүний нэр төрийг гутаах, алдар нэр хүндий нь унагаах гэдэг зүйл анги хэзээ ч эрүүгийн хэрэгт байдаггүй. Харин гүтгэх, нэр төр гутаах гэдэг

нь өөрөө иргэний хэрэг байдаг, иргэний журмаар шийддэг. Хэрвээ иргэн өөрийн нэр төрөө гутаасан, гүтгэгдсэн гэж үзвэл шүүхэд иргэний журмаар хандаж нэхэмжилж болно. Мөн мөнгөн нэхэмжлэл гаргадаг. Нэгэнт энэ нь иргэний хэрэг учраас гүтгэсэн буруутай этгээд хэзээ ч шоронд явдаггүй, харин мөнгөн төлбөр, торгууль төлдөг. Энэ нь бас хэвлэлийг олон нийт хянах хэрэгсэл болж өгдөг”⁶ хэмээн хариулжээ.

Нэр төр сэргээх асуудалтай холбогдсон гомдол маргаан 1990 оноос хойш манай улсад жил бүр өсөн нэмэгдсээр байгаа бөгөөд бидний хойд хөрш “ОХУ-ын хэмжээнд жилд 4000 орчим хэвлэл мэдээлэлтэй холбоотой нэр төр, алдар хүндийн тухай маргаан гардаг бөгөөд энэ тоо жил ирэх тусам 30 хувиар байнга өсөж байна”⁷ гэсэн нь энэ төрлийн хэрэг маргаан олон улсын чанартайг харуулж байна.

3. Гүтгэлэг ба олон улсын хандлага

Гүтгэлгийн асуудлыг Европын Хүний Эрхийн Шүүх тодорхой авч үзсэн бөгөөд шийдвэрүүд нь олон улсын хэмжээнд бүрэн нийцдэг аж. Европын хууль эрхийн цуврал баримт бичигт “Шүүх хувь хүмүүс нь улс төрийн удирдагч, нийгмийн зүтгэлтэн, албан тушаалтнууд, Засгийн газар болон төрийн байгууллагуудыг шүүмжлэх эрхтэй” гэсэн бөгөөд “Ор үндэсгүй худал, хэрээс хэтэрсэн доромжлол бол шийтгэл хүлээж болох юм” гэжээ. Европын Хүний эрхийн шүүх “түүнчлэн Засгийн газар, албан байгууллага, албан тушаалтныг шүүмжилсний төлөө шоронд суулгах нь Европын зөвлөлийн гишүүдийн хувьд үл нийцэх, хүлээн зөвшөөрч болохгүй зүйл” гэдгийг тодотгосон байдаг. Энэ баримт бичгүүдэд Монгол Улс нэгдээгүй ч олон улсын жишиг юм. Сүүлийн 10 жилд Европын орнуудаас гүтгэлгийн хэргээр нэг ч хүн хорих болон баривчлах ялаар шийтгүүлээгүй байхад манай улс дөнгөж 2002 оны 9 дүгээр сарын 1-нээс мөрдөж эхэлсэн шинэ Эрүүгийн хуулиараа хоёр ч сэтгүүлч эмэгтэйг багагүй хугацаагаар баривчлах ялаар шийтгэж, цөөнгүй тооны хүнийг эрүүгийн хэрэгт татан мөрдөн шалгаж иржээ.

Манай улсын гүтгэлэг, доромжлол нэр төртэй холбоотой хуулийн заалтуудад мэдээллийг няцаах эрхийг баталгаажуулаагүй байна. Мөн нэр төрд нь халдсан мэдээллийг худал, хортой, буруу болохыг нотлох тухай тодорхой заалт ч алга.

Нэр төр сэргээлгэхээр гаргасан нэхэмжлэлийн хариуд сэтгүүлч хэвлэл мэдээллийн байгууллага тухайн хэргийг үнэн бодитойгоор шударга ёс, олон нийтийн эрх ашгийн төлөө сурвалжилсан, шударга тайлбар өгсөн зэрэг үндэслэлээр өөрийгөө өмгөөлөхийг зөвшөөрөх нь олон улсын жишигт бүрэн нийцдэг аж.

Эрүүгийн хуулийн гүтгэлэг, доромжлолын тухай заалт хүний эрхийг хамгаалахад чиглэгдсэн боловч эрх баригчид албан тушаалтан,

төр засгийн байгууллагын талаар шүүмжлэлт материал нийтлүүлсэн сэтгүүлчдийн эсрэг ашиглах оролдлого гарсаар байна. Амьдрал дээр ийм байдал илүүтэй ажиглагдах боллоо. Аливаа шүүмжлэгдсэн этгээд өөрийгөө гүтгүүлэн доромжлогдсон гэж үзэн цагдаа, прокурорын байгууллагад гомдлоо гаргаж, шүүхэд хандан хэрэг үүсгүүлэх боломж улам ч өргөжсөөр байгаа нь нууц биш. Энэ нь ардчилсан нийгэм дэх хэвлэл мэдээллийн олон нийтийн өмнө хүлээсэн үүргийн дагуу авилгал, гэмт хэрэг, хүний эрхийн зөрчил зэрэг аливаа нуугдмал бугшмал баримт сэлтийг сурвалжлан илрүүлэх, эрэн сурвалжилж олон нийтэд дэлгэн тавих шүүмжлэлт сэтгүүл зүйн зарчимд харшилж, ингэснээр сэтгүүлчдийн мэргэжлийн эрхээ эдлэх боломжийг хязгаарлахад зарим талаараа хүрээд байна гэсэн дүгнэлтийг хийж болох юм.

Ардчилсан нийгэмд үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрх чөлөө баталгаажсан байх ёстой ч хууль ёсны ашиг сонирхол, нэр төрийг хамгаалах үүднээс шаардлагатай хязгаарлалтуудыг нарийвчлан тусгаж өгөх нь 2000 оны 2 дугаар сарын 29-нөөс 3 дугаар сарын 1-ний өдрүүдэд Лондон хотноо зохиогдсон “Гүтгэлгийн эсрэг хууль”-ийн талаархи семинарын гол зарчим байсан байна. Гүтгэлгийн эсрэг хуулийн гол зорилго нь нэр хүндээ бууруулуулж хохирсон иргэн нэхэмжлэл гаргах эрхтэй ч албан хаагчийн буруутай үйл ажиллагааг зүй ёсоор шүүмжилсэн, хээл хахуулийг ил гаргасан тохиолдолд гүтгэлгийн эсрэг хуулийг хэрэглэхийг хоригложээ. Түүнчлэн зарчмын хувьд эрүүгийн хуулиас гүтгэлгийн эсрэг заалтыг хасч Иргэний хуулиар зохицуулах хэрэгтэйг гүтгэлгийн эсрэг заалтууд эрүүгийн хуулиндаа хэрэглэж байгаа орнуудад зориуд анхааруулжээ.

Иймд манай Эрүүгийн хуульд цаашид нэг талын нэр төр гүтгэгдсэн гэх гомдол шаардлага нь эргэлзээтэй, нотлох баримт бүрэн бус бол хэнийг ч гүтгэлэг, доромжлолын эсрэг хуулиар ял шийтгэж болохгүйг тусгаж өгөх шаардлагатай байна. Няцааж байгаа зүйл нь худал ташаа болох нь нотлогдоогүй, санаатай хуурамчаар үйлдсэн буюу худал ташаа болохыг мэдсээр атал бодлогогүй мэдээлсэн эсвэл нөгөө талд зориуд хор уршиг учруулахаар тусгай зорилготой гүтгэж доромжилсон нь нотлогдоогүй бол гэмт хэрэгт тооцохгүй байх нь дэлхий нийтийн жишиг болсныг анхаарууштай юм. Гүтгэгдсэн гэх тал өндөр байр суурьтай өөрөөр хэлбэл төр засгийн албан тушаалтан байсан ч тэдний өмнөөс гүтгэлгийн эсрэг хэрэг үүсгүүлэхээр хэн нэгэн санаачлага гаргасан бол түүнийг хүлээж авахгүй байх. Хорих, сэтгүүл зүйн эрхийг нь хасах, хэт их торгууль тавих буюу Эрүүгийн хатуу ял шийтгэл хариуцлагыг гүтгэлгийн гэмт хэргийн субъектэд оногдуулахгүй байх өөрчлөлт хийх зайлшгүй шаардлага амьдралаас урган гарсаар байна.

4.Дэлхийн зарим оронд нэр төртэй холбогдсон хэрэг
маргааныг шийдвэрлэж ирсэн практик

АНУ-ын Алабама мужийн Монтгомери хотоос сонгогдсон комиссын 3 гишүүний нэг Л.Б.Суливаны эсрэг “Нью-Йорк таймс” сонины үүсгэсэн хэрэг нь хэвлэлийн эрх чөлөөтэй холбоотой томоохон заргад тооцогддог. АНУ-ын дээд шүүх энэ хэргийг 1964 оны 3-р сарын 9-ны өдөр хэлэлцэхдээ “Нью-Йорк таймс” сонины талд шийдвэрлэжээ. Суливаныг хотын цагдаагийн байгууллагийг хариуцдаг байхад нь хар арьстнуудын жагсаал болж, тэд парламентийн ордны шатан дээр дуу дуулцгаажээ. Уг жагсаалыг Суливан тэргүүтэй цагдаа нар хянахыг оролдсон байна. Үүнийг эсэргүүцэж тэндэхийн дөрвөн хар арьст санваартан “Нью-Йорк таймс”-д бүтэн нүүр зарлал өгч нийтлүүлсэн байна. Уг зарлалд: Алабама хотын цагдаа нь коллежийн байр луу утасдаж, оюутнууд ойр хавийнхаа цайны газрыг сүйтгэж хууль зөрчсөн тухай буруу мэдээлэл сургуульд нь өгснөөс тэд сургуулиасаа хөөгдөхөд нөлөөлсөн гэж бичжээ. Суливан өөрийг нь гүтгэсэн мэтээр шүүхэд зарга мэдээлж, энэ гүтгэлгээс болж түүний нэр төр хохирсон гэж гомдол гаргасан аж. Муж улсын анхан шатны шүүх түүний нэр төрийг хохирсон гэж үзэж 500 мянган доллар төлүүлэхээр тогтоосон бөгөөд Алабама муж улсын давах шатны шүүх уг төлбөрийг төлүүлэхийг бас дэмжсэн байна. Харин АНУ-ын дээд шүүх нэр төр хохирсоны төлбөрийг төлүүлэхгүйгээр шийджээ. Шүүх энэ шийдвэрийг гаргахдаа “Нью-Йорк таймс” сонинд төлбөртэйгээр нийтлэгдсэн зарим мэдээлэл худал байсныг дурьдсан хэдий ч Алабамагийн хуулиар төрийн албан хаагчийн хувьд гүтгэлгийн хэрэг дээр олон нийтийн өмнө залруулга гаргахыг өөрөө эхэлж бичгээр шаардаад түүнийг биелүүлэхээс татгалзахаас бусад тохиолдолд залхаан цээрлүүлэх шинжтэй хохирлыг төрийн албан хаагчид төлүүлдэггүй хуулийн заалтыг удирдлага болгожээ. Шүүх “Олон нийтэд хамааралтай асуудлаар үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрх нь Үндсэн хуулийн нэгдүгээр нэмэлтээр баталгаажиж, энэ нь манай үйл ажиллагаанд эртнээс нэвтэрсэн билээ. Чөлөөтэй мэтгэлзэж байх үед алдаатай мэдээлэл нийтлэгдэх нь зайлшгүй бөгөөд үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрх нь оршин байх ёстой юм бол түүнд хамгаалалт байх ёстой” гэж хэлжээ. Үндсэн хуулиар баталгаажсан эрх, эрх чөлөө нь Холбооны улсын хуулиудад төрийн албан хаагчийн хэрэг дээр тухайн албан хаагчийн талаар зориуд, атгаг санаагаар гүтгэлэг тараасан гэдгийг тухайн албан хаагч нотолсон тохиолдолд хохирол төлүүлж болдог харин бусад тохиолдолд хохирол төлүүлэхийг хориглох журам баримталдаг аж. Зориуд атгаг санаатай мэдээлэлд тухайн мэдээлэл

худал байсныг мэдсэн хирнээ нийтлэх, эсвэл тухайн мэдээллийг худал эсэхийг огт сонирхохгүйгээр авч нийтэлсэн мэдээлэл тооцогддог. “Үндсэн хууль маань иргэд болон чөлөөт хэвлэлд төрийн албаны үйл ажиллагааны талаар шүүмжлэх хязгаарлагдаагүй эрх чөлөөг олгосон гэдэгт би хатуу итгэдэг” гэж шүүгч Голдберт хэлжээ.

Ванесса Легит хэмээх зохиолчид хорих ял оногдуулсан нэгэн сонирхолтой хэрэг бас бий. Тэр эмэгтэй шоронд байсан хүн амины хэрэгтэнтэй ярилцлага хийсэн байна. Уг хэргийг мөрдөж байсан прокурорууд түүнээс ярилцлагынхаа тэмдэглэлийг үзүүлэхийг шаардсан боловч тэрээр татгалзсан байна. Легит нь хэвлэлийн байгууллагад ажилладаг сэтгүүлч биш бөгөөд дээд сургуульд редакторуудад хичээл заадаг бичигч юм. Прокурорынхон Летийг албан ёсны сэтгүүлч биш гэж үзэж Үндсэн хуулийн нэгдүгээр нэмэлт хууль түүнд үйлчлэхгүй хэмээн үзжээ. Ингээд түүнийг шоронд таван сар суулгаж хэргийг нь шийдэлгүйгээр дараа нь сулласан байна. Энэ бол 2001 оны долдугаар сард болсон үйл явдал.

Панам улсад сүүлийн хоёр жилийн дотор нэр төр алдар хүндийн эсрэг хэд хэдэн хэрэг гарсан байна. Телевизийн болон сонины сэтгүүлчид Засгийн газрын албаны хүмүүсийн нэр төрийг гутаасан, гүтгэсэн хэргээр хоригдож зарим нь хорин жил шоронд суух ял хүлээж байна. Тэдгээр сэтгүүлчдийн хэргүүд шүүхээр хараахан шийдэгдээгүй байгаа боловч тэднийг буруутан хэмээн шийдвэрлэх нь бараг тодорхой болоод байгаа юм. Иймээс эдгээр сэтгүүлчдийн өмгөөлөгчид нь Америк тивийн хүний эрхийн шүүхэд хандахаар бэлтгэж байна. Америк тивийн хүний эрхийн шүүх Панам улсын ил тод байдлыг үзэн ядсан хууль, шүүхийн шийдвэрийг хүчингүй болгох нь мэдээж юм.

Олон улсын сэтгүүлчдийн байгууллагууд 1990 онд Оросын хэвлэл мэдээллийнхний эрх зүйн байдал өөрчлөгдснөөс хойш Орос дахь хэвлэл мэдээллийн өнөөгийн байдлыг үзээгүй, хараагүй мэт явж ирлээ. 1990 оноос эхлэн төрийн болон коммунист намын монополийг Оросод халж, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын нийтлэх гэж буй мэдээ мэдээллийн агуулгыг хэвлэн нийтлэхийн өмнө хянадаг байсан тогтолцоог хуулиар халсан байна. Гэсэн хэдий ч 1995 оны нэгдүгээр сарын нэгнээс мөрдөгдөж эхэлсэн шинэ иргэний хууль хэвлэл мэдээллийнхнийг хувь хүний сонирхолд харшилсан мэдээлэл тараасных нь төлөө иргэний хариуцлага хүлээлгэх хүчтэй тогтолцоо Оросод нэвтэрч эхэлсэн юм. Америкийн өмгөөлөгчдийн холбооны мэдэгдэлд дурьдсанаар Оросод хувь хүний эрхийг хамгаалсан заалтыг ийнхүү өргөжүүлснээр шүүх дээр иргэний маргааны тоо эрс нэмэгдэж эдгээрээс хэвлэлийн байгууллага маш олон хэрэгт хариуцагчаар татагджээ.

Ишлэл, зүүлт

1. “Хүний эрх”. Олон улсын гэрээ хэлэлцээрүүдийн эмхтгэл .УБ 1993 он. 3-8 дахь тал
2. “Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал” /НҮБ,ЮНЕСКО-1948/
3. “Нэр төр, гүтгэлэг”. УБ 2002 он. 7 дахь тал
4. Хүний эрх олон улсын гэрээ, хэлэлцээрийн эмхэтгэл. УБ 1993 он. 8-27 дахь тал.
5. Ц.Цэлмэг. Нэр төр,алдар хүндийн эсрэг гэмт хэрэг. Шихитутуг сэтгүүл.УБ 2005 он. 67 дахь тал
6. Чөлөөт хэвлэл өөрийгөө өмгөөлөхүй. УБ 2002 он. 25 дахь тал.
7. ОХУ-ын хуульч Галина Араповын “Нэр төр сэргээх талаархи хууль тогтоомж европын шүүхийн хууль цааз” өгүүлэл. Нэр төр, гүтгэлэг. УБ 2002 он. 40 дахь тал.